

5. Статистические сведения о Подольской губернии за 1862, 1863, 1864 годы. *Подольский губернский статистический комитет*. Каменец-Подольск : Губернская типография, 1865. 285 с.

6. Mulyar A. Women in the Social and Legal Field: The Legal Status of Women in the Podolsk Province in the 19th Century. *International Scientific and Professional Conference «Science and Education: Paths to Progress»*. Los Angeles, 2026. P. 359–367.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-23>

ВІДНОВЛЕННЯ РАДЯНСЬКОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ НА КІРОВОГРАДЩИНІ (1944 РІК): ЛОКАЛЬНИЙ ВИМІР ТА АРХІВНІ СВДЧЕННЯ

Позднякова І. С.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України та всесвітньої історії
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Дослідження локальної історії дозволяє розвінчати великі ідеологічні наративи, розглядаючи процеси через «мікроскоп» конкретного регіону. У 1944 році, після вигнання нацистських окупантів, на теренах України відбувалося не лише відновлення господарства, а й тотальне повернення радянського ідеологічного контролю. Вивчення цього процесу на прикладі Кіровоградщини дає змогу зрозуміти, як держава намагалася витіснити будь-які прояви альтернативної самоідентичності, що могли зародитися в умовах війни.

Основою розвідки слугують розсекречені документи Державного архіву Кіровоградської області (ДАКіро), зокрема фонд Р-3056 (Кіровоградське обласне управління з охорони державних таємниць у пресі та інших засобах масової інформації), що містить накази, циркуляри, інструкції, інформаційні листи Головліту СРСР, УРСР з питань організації цензорського контролю. Ці матеріали фіксують не лише сухі факти, а й реальні труднощі становлення цензурного апарату на місцях.

Продовженням кровопролитних боїв, що розпочалися в жовтні 1943 року на дніпровських плацдармах, став важкий наступ, який

тривав майже шість місяців. У грудні 1943 року війська 2-го Українського фронту остаточно націлилися на Кіровоград (тепер – Кропивницький) та Черкаси. Хоча взяти обласний центр одразу не вдалося, радянські війська встановили контроль над стратегічно важливими населеними пунктами. Серед них – промисловий центр місто Олександрія (6 грудня) та вузлова залізнична станція місто Знам'янка (10 грудня). Кіровоград (тепер – Кропивницький) був звільнений 7 січня 1944 року. [2, с. 7–8; с. 104–105].

Цікавим фактом є те, що Кіровоградський облліт розпочав свою роботу не в обласному центрі, а в м. Олександрія 18 грудня 1943 року [1, арк. 13]. Це свідчить про те, що радянська влада розглядала цензуру як невіддільну частину військового наступу: щойно армія звільняла місто, там негайно створювалися органи цензури для контролю над інформаційним простором.

У населених пунктах області негайно відновлювався випуск газет. Районі газети «Більшовицька Правда» (м. Олександрія), «За більшовицькі колгоспи» (с. Петрове) ставали рупорами радянської пропаганди. Контроль за змістом видань здійснювали райуповноважені, призначені обкомом КП(б) У [1, арк. 14].

Важливим аспектом насадження радянської ідентичності, як примусового і штучного формування нової форми самосвідомості громадян, була перевірка бібліотек. Протягом першої половини 1944 року Кіровоградський облліт провів ревізію фондів бібліотек технікумів та педагогічного інституту в Кіровограді (тепер – Кропивницький) [1, арк. 12]. Метою було вилучення будь-якої літератури, що не відповідала сталінській ідеології, зокрема й видань періоду окупаційного періоду.

Штат цензорів формувався з-поміж колишніх партизанів та ідеологічно перевірених кадрів. На час відновлення цензурної роботи, крім начальника С.А. Корешкова, до штату Кіровоградського облліту входив заступник начальника Джатієв, колишній відповідальний секретар обласної газети «Комуніст» Південно-Осетинського обкому та комісар одного з партизанських загонів, що діяли на території Кіровоградської області, що підкреслює воєнізований характер управління культурою та інформацією в той час. А також інспекторка з контролю за дрібною друкованою продукцією, комсомолка з вищою освітою [1, арк. 13].

Таким чином, аналіз діяльності Кіровоградського облліту в 1944 році показує, що локальна історія – це не лише про події в окремому місті, а про те, як глобальні механізми тоталітарної держави впроваджувалися на місцях. Відновлення цензури було спрямоване на швидку ліквідацію наслідків нацистської пропаганди та запобігання поширенню ідей українського самовизначення, що є ключовим для розуміння процесів формування ідентичності в повоєнний період.

Література:

1. Державний архів Кіровоградської області (ДАКіроО). Ф. Р-3056. Оп. 2. Спр. 3. 17 арк.
2. Колечкін В.П., Шевченко Б.Л. Битва за Центральну Україну. Військове протистояння між Червоною армією і вермахтом на Кіровоградщині у січні–березні 1944 року. Кропивницький, 2021. 420 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-24>

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ПРУБІЖЖЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ МІСЦЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ.

Притулюк В. Є.

доктор PhD

Волинський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Нінічук С. В.

аспірант кафедри всесвітньої історії

Волинський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Особливістю українського-порубіжжя є значна концентрація тут місць національної пам'яті обох народів, які є наслідком не просто спільної історії, але й частих воєн та конфліктів, що були не рідким явищем на порубіжжі. Під порубіжжям, розуміються землі, на яких у різні історичні періоди спільно проживали сусідні народи (у даному випадку українці та поляки), ці території входили до складу різних, або одних і тих самих держав і зазнавали культурних впливів обох народів. Обидва сусідні народи впродовж усієї своєї історії тісно пов'язані порубіжними теренами проживання та багатовіковою історією сусідства. По обидва боки міждержавного українсько-польського кордону сконцентровано чимало кладовищ, де покояться українці та поляки, що у різні роки воювали за власну державність.

На переконання авторів, саме через місця національної пам'яті та історичну пам'ять, що панує на порубіжжі відбувається формування національної ідентичності українців та поляків, які пов'язані не просто спільною історією, але й культурою, близькими мовами та традиціями,